

The European Union's Discursive Policy toward Migrants: A Case Study of Afghan Migrants

1. Ruhollah Amini, M.A. Student in International Relations, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

2. Mokhtar Salehi, Faculty Member, Department of Political Science and International Relations, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Corresponding Author Email Address: mo.salehi@umz.ac.ir

Introduction

The 2015 migration crisis marked a turning point in European Union policymaking, as migration gradually came to be framed not merely as a humanitarian issue but also as a matter with significant security implications. Within this context, the migration of Afghan nationals assumed particular importance in EU migration policy, given the persistence of political instability and the intensification of displacement in Afghanistan, particularly following the Taliban's return to power in 2021. Despite the significance of this issue, much of the existing literature has focused on the legal, statistical, and administrative dimensions of migration, while comparatively little attention has been devoted to the discursive representation of Afghan migrants in European political and media discourse. Discourse analysis is particularly important because dominant representations of migration are not simply descriptive. They actively contribute to legitimizing policies, shaping institutional priorities, allocating resources, and structuring policy practices.

Article type: Original Research

How to cite this article: Amini, R. & Salehi, M. (2026). The European Union's Discursive Policy toward Migrants: A Case Study of Afghan Migrants. *Strategic Studies Quarterly*, 29(1), 1197-231. Doi:10.22034/ssq.2026.568304.4350.

The central research question is: **How has Afghan migration been represented in the political and media discourse of the European Union, and what role have these representations played in shaping EU migration policies?** The article argues that Afghan migration has largely been represented through a multilayered process of securitization in which security-oriented, technocratic, and humanitarian rationalities operate simultaneously.

Methodology

The study adopts an analytical-critical approach based on the Copenhagen School's theory of securitization and Norman Fairclough's three-dimensional model of critical discourse analysis, which examines discourse at the textual, discursive, and social levels. In contrast to state-centric approaches, the Copenhagen School conceptualizes security not as an objective condition but as a discursive and intersubjective phenomenon produced through linguistic and political interactions. The concept of **securitization**, developed by Ole Wæver, refers to the process through which issues that would ordinarily be addressed through routine political processes are constructed as matters of existential urgency. Through this process, an issue is represented discursively as a threat to survival, thereby legitimizing the adoption of extraordinary measures.

The empirical data consist of three main categories: official EU documents, including European Commission communications, statements, and policy frameworks; reports issued by the European Border and Coast Guard Agency (Frontex), the EU agency responsible for supporting border management and security; and selected media texts from *The Guardian*, *POLITICO Europe*, and *Kathimerini*. The analysis covers the period from 2015 to 2025. Approximately 80 institutional and media texts were analyzed using NVivo through a combination of theory-driven and data-driven coding. The resulting concepts were organized into three principal conceptual clusters: **securitization, rights-based discourse, and technocratic discourse.**

Findings and Discussion

The findings indicate that EU migration policy toward Afghan migrants has been shaped by three major discursive patterns.

Securitization Discourse

Following the 2015 migration crisis, EU migration policymaking was reconfigured in ways that increasingly framed migration through security and managerial lenses. The use of terms such as “crisis,” “influx,” and “illegal crossing” in official discourse contributed to shifting migration from the domain of routine policymaking into a sphere of urgency. In Frontex reports, Afghan migration, alongside migration from Syria and the Sahel region, is represented as a challenge to the effective functioning of the EU’s border-management system. Terms such as “threat,” “disorder,” “smuggling,” and “migratory pressure” also recur frequently in these reports.

The Threat-Victim Dichotomy

EU migration policies toward Afghan migrants have been articulated within a persistent tension between rights-based and security-oriented discourses. While official documents emphasize the EU’s moral responsibility and its commitment to protecting asylum seekers, migration is simultaneously represented as a potential source of social instability and a challenge to domestic order. This dual representation serves an important political function. Representing migrants as victims allows the EU to preserve its commitment to human rights and humanitarian values, while their simultaneous representation as potential threats reinforces the legitimacy of restrictive and control-oriented migration policies.

Technocratic and Bureaucratic Discourse

Alongside these securitizing processes, another layer of discourse has emerged that is predominantly technical, managerial, and bureaucratic in character. Within this framework, migration is treated primarily as an operational and data-driven policy problem, while concepts such as “risk management,” “security screening,” and “surveillance systems” have become increasingly prominent in the policy lexicon. The substantial increase in

Frontex's budget, from €535 million in 2021 to €845 million in 2023, provides a clear indication of the institutional and structural consolidation of this discourse.

In contrast, a **rights-based and humanitarian discourse**, articulated by civil society organizations such as the European Council on Refugees and Exiles (ECRE) and Amnesty International, as well as by liberal media outlets such as *The Guardian*, emphasizes human dignity, humanitarian protection, and moral responsibility. These narratives, however, have generally remained peripheral to the dominant policy discourse, although at certain critical junctures they have influenced official decision-making. For example, the **Afghanistan Country Guidance** issued by the European Union Agency for Asylum (EUAA) in 2024, drawing on evidence of widespread repression in Afghanistan, recognized the need for international protection for a broad range of Afghan asylum seekers.

Conclusion

The study demonstrates that, between 2015 and 2025, security-oriented discourse played a decisive role in shaping EU migration policies toward Afghan migrants. Discursive representations did not merely describe migration; they actively contributed to making particular policy responses possible and to legitimizing them. The construction of Afghan migration as a security threat helped create the political and institutional conditions for increased funding and expanded powers for Frontex, more extensive security screening procedures, and the institutionalization of return policies.

The study's principal theoretical contribution lies in proposing a **three-layer typology of the securitization of Afghan migration: classical institutional securitization, technocratic-bureaucratic securitization, and conditional humanitarian securitization**. This typology challenges a common assumption in the securitization literature that securitization necessarily occurs through an explicit speech act and the declaration of a state of exception. The findings suggest that, in contemporary EU migration policy, securitization can also become embedded through the normalized language of policymaking, the bureaucratization of deci-

sion-making, and the simultaneous operation of security and humanitarian rationalities.

Methodologically, the combination of the Copenhagen School's securitization theory with Fairclough's model of critical discourse analysis demonstrates that the securitization of Afghan migrants is not solely the outcome of explicit political decisions. Rather, it can gradually become institutionalized through normalized policy language, bureaucratic practices, and media representations. The findings also offer practical guidance for migration policymaking in Iran, one of the principal host countries for Afghan migrants. They suggest that an exclusively security-oriented approach, although potentially effective in strengthening administrative controls in the short term, may in the longer term contribute to greater social marginalization and make migration governance more complex and difficult.

Keywords: *Afghan Migration; Securitization; Critical Discourse Analysis; Euro.pean Union; Copenhagen School.*

Ethical Considerations

Compliance with Ethical Guidelines

This study was approved by the Ethics Committee of Research Institute for Security and Development Studies (ISDS), Tehran, Iran.

Authors' Contributions

All authors equally contributed to preparing this article.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

Funding Sources

This research received no external funding.

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه مطالعات
امنیت و پیشرفت

فصلنامه مطالعات راهبردی

شاپای چاپی: ۷۲۷-۱۷۳۵ | شاپای الکترونیکی: ۲۹۸۰-X-۹۱۰

Quarterly.risstudies.org

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۰/۲۰

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۵/۳/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۴/۱۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۵/۱۴

سیاست گفتمانی اتحادیه اروپا در قبال مهاجران (مطالعه موردی مهاجران افغان)

۱. روح‌الله امینی، گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابل‌سر، ایران.
۲. مختار صالحی، گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابل‌سر، ایران.

ایمیل نویسنده مسئول: mo.salehi@umz.ac.ir

چکیده

بحران مهاجرت سال ۲۰۱۵ نقطه عطفی در سیاست‌گذاری اتحادیه اروپا به شمار می‌آید؛ دوره‌ای که در آن مهاجرت، به تدریج از موضوعی صرفاً انسانی، به مسئله‌ای با پیامدهای امنیتی تبدیل شد. در این میان، مهاجرت شهروندان افغانستانی که در پی تداوم بی‌ثباتی و فروپاشی نظم سیاسی این کشور شدت گرفت، در مرکز این تحولات گفتمانی قرار داشت. این پژوهش با رویکردی تحلیلی-انتقادی و با بهره‌گیری از نظریه امنیتی‌سازی مکتب کپنهاگ و الگوی سه‌لایه‌ای تحلیل گفتمان فرکلاف، به بررسی نحوه بازنمایی مهاجرت افغان‌ها در گفتمان سیاسی و رسانه‌ای اتحادیه اروپا در بازه زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵ می‌پردازد. پرسش اصلی پژوهش آن است که مهاجرت افغان‌ها چگونه در گفتمان سیاسی و رسانه‌ای اتحادیه اروپا بازنمایی شده و این بازنمایی‌ها چه نقشی در شکل‌دهی به سیاست‌های مهاجرتی این اتحادیه ایفا کرده‌اند؟ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که روایت غالب،

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله: امینی، روح‌الله و صالحی، مختار. (۱۴۰۵). سیاست گفتمانی اتحادیه اروپا در قبال مهاجران (مطالعه موردی مهاجران افغان)، فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۹ (۱)، ۱۹۷-۲۳۱. Doi: 10.22034/ssq.2026.568304.4350

مهاجرت افغان‌ها را بیشتر با واژگانی مانند «تهدید»، «فشار مرزی» و «عبور غیرقانونی» توصیف کرده و نهادهایی مانند فرانتکس و برخی رسانه‌های جریان اصلی در تقویت این چهارچوب گفتمانی نقش مهمی داشته‌اند. در مقابل، رسانه‌های لیبرال و نهادهای جامعه مدنی تلاش کرده‌اند روایت‌هایی با تأکید بر ابعاد انسانی و حقوقی ارائه دهند؛ هرچند این روایت‌ها اغلب در حاشیه گفتمان مسلط باقی مانده‌اند. این پژوهش نشان می‌دهد که چگونه پیوند میان زبان و قدرت در گفتمان امنیت محور اتحادیه اروپا، به شکل دهی سیاست‌های مهاجرتی انجامیده و برداشت‌های خاصی از مهاجرت افغان‌ها را در سطح نهادی و رسانه‌ای تثبیت کرده است.

واژگان کلیدی: مهاجرت افغان‌ها، امنیتی‌سازی، تحلیل انتقادی گفتمان، اتحادیه اروپا، مکتب کپنهاگ.

مقدمه

بحران پناهنجویی سال ۲۰۱۵ نقطه عطفی در تحول سیاست مهاجرتی اتحادیه اروپا بود و موجب شد مهاجرت از موضوعی عمدتاً اجتماعی به مسئله‌ای چندبعدی با ابعاد انسانی، اجرایی و مدیریتی تبدیل شود. افزایش ورود پناهنجویان، به شکل‌گیری الگوهای تازه‌ای از بیان و طبقه‌بندی در سیاست و رسانه انجامید و اصطلاحاتی مانند «بحران» و «فشار مهاجرتی» را به عناصر مسلط گفتمان عمومی بدل ساخت. در این چهارچوب، مهاجرت شهروندان افغانستان، به دلیل تداوم بی‌ثباتی سیاسی و تشدید جابه‌جایی‌ها، به‌ویژه پس از تحولات سال ۲۰۲۱، جایگاهی ویژه در سیاست مهاجرتی اتحادیه اروپا یافت. با وجود این اهمیت، بخش عمده‌ای از ادبیات موجود همچنان بر ابعاد حقوقی، آماری یا مدیریتی مهاجرت تمرکز دارد و نحوه بازنمایی گفتمانی مهاجران افغان در سیاست و رسانه اروپا کمتر کانون توجه قرار گرفته است.

اهمیت مطالعه گفتمان از آنجا ناشی می‌شود که بازنمایی‌های مسلط درباره مهاجرت صرفاً توصیفی نیستند، بلکه در مشروعیت بخشی به سیاست‌ها، اولویت‌بندی منابع و شکل‌دهی به رویه‌های نهادی نقش فعالی ایفا می‌کنند. صورت‌بندی مهاجرت افغان‌ها در قالب مفاهیمی چون «تهدید»، «بحران» یا «مسئله مدیریتی» پیامدهای مستقیمی برای سیاست‌های مرزی و نظام پناهندگی اتحادیه اروپا به همراه داشته است و تحلیل

گفتمانی امکان فهم یکی از سازوکارهای اصلی تثبیت این سیاست‌ها را فراهم می‌سازد. پژوهش حاضر با هدف تحلیل نحوه بازنمایی مهاجرت افغان‌ها در گفتمان سیاسی و رسانه‌ای اتحادیه اروپا در بازه زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵ تدوین یافته و با اتکا به رویکردی کیفی و بهره‌گیری از تحلیل انتقادی گفتمان بر مبنای چهارچوب فرکلاف، به بررسی متون نهادی و رسانه‌ای پرداخته است. در این چهارچوب، مسئله اصلی آن است که مهاجرت افغان‌ها چگونه در گفتمان سیاسی و رسانه‌ای اتحادیه اروپا بازنمایی می‌شود.

فرضیه مقاله بر آن استوار است که این بازنمایی، عمدتاً در قالب فرایندی چندلایه از امنیتی‌سازی شکل گرفته است که در آن منطق‌های امنیتی، فن‌سالارانه و بشردوستانه به صورت هم‌زمان عمل می‌کنند. هدف پژوهش، تبیین این الگوهای گفتمانی و روشن ساختن نقش آن‌ها در شکل‌دهی به سیاست‌های مهاجرتی اتحادیه اروپا است؛ امری که از حیث نظری و سیاستی، برای فهم پیوند میان زبان، قدرت و حکمرانی مهاجرتی واجد اهمیت تحلیلی است.

الف) پیشینه و ضرورت پژوهش

با توجه به تحولات سیاسی و امنیتی افغانستان در سال‌های اخیر و افزایش چشمگیر مهاجرت افغان‌ها، موضوع مهاجرت آنان به اتحادیه اروپا به یکی از مباحث نوظهور در ادبیات علمی تبدیل شده است. هرچند مطالعات متعددی به امنیتی‌سازی مهاجرت پرداخته‌اند، بررسی مستقل و متمرکز مهاجرت افغان‌ها در چهارچوب سیاست‌ها و گفتمان‌های اتحادیه اروپا همچنان محدود است. از این رو، ضرورت انجام این پژوهش از پاسخ‌گویی به این خلأ ناشی می‌شود پژوهش حاضر می‌کوشد تمایز خود را با مطالعات پیشین روشن سازد. این تحقیق با اتکا به منابع کلیدی، سازوکارهای مؤثر بر بازنمایی مهاجران افغان را تحلیل می‌کند. افزون بر این، یافته‌های آن می‌تواند به عنوان مبنایی برای بهره‌گیری از تجربه سایر کشورها در سطح داخلی استفاده شود.

بلو و لئونارد^۱ در سال ۲۰۲۳، در کتاب «گسترش فزاینده امنیتی‌سازی مهاجرت در اتحادیه اروپا» روند بلندمدت امنیتی‌سازی^۲ مهاجرت را در چهارچوب سیاست‌های

1. Bello & Leonard

2. Securitization

اتحادیه اروپا تحلیل می‌کنند. آنان نشان می‌دهند که امنیتی‌سازی مهاجرت، نه واکنشی مقطعی به بحران‌ها، بلکه فرایندی تدریجی و انباشتی است که در آن گفتمان‌های سیاسی، سیاست‌گذاری‌های رسمی و رویه‌های نهادی، یکدیگر را تقویت می‌کنند. نویسندگان تأکید دارند که روایت‌های امنیتی به مرور به سیاست‌های عملیاتی، حقوقی و اجرایی تبدیل شده‌اند و مهاجرت را به بخشی ساختاری از دستورکار امنیتی اروپا بدل کرده‌اند. هرچند این اثر به طور خاص بر یک گروه ملی متمرکز نیست، چهارچوب تحلیلی آن امکان فهم جایگاه مهاجران افغان را در دل این فرایند ساختاری فراهم می‌کند؛ به ویژه از آن‌رو که افغان‌ها در سال‌های پس از ۲۰۱۵، به طور مداوم در کانون سیاست‌های کنترل مرزی و مدیریت ریسک قرار داشته‌اند.

آسدراکی و مارکوزانی^۱ در سال ۲۰۲۱ در کتاب «امنیتی‌سازی مهاجرت و بحران پناهنجویی ۲۰۱۵: از سخن تا کنش» نشان می‌دهند که چگونه مهاجرت به تدریج در سیاست‌های اتحادیه اروپا به عنوان تهدیدی بالقوه برای ثبات داخلی و نظم اجتماعی صورت‌بندی شده است. نویسندگان توضیح می‌دهند که این روند به افزایش نقش نهاد‌های امنیتی، گسترش ابزارهای کنترلی و عادی‌سازی اقدامات استثنایی^۲ در حوزه مهاجرت انجامیده است. در این مطالعه، امنیتی‌سازی نه به عنوان واکنشی کوتاه‌مدت به یک بحران خاص، بلکه به مثابه فرایندی ساختاری و پایدار تحلیل می‌شود. این رویکرد نظری، بستر مناسبی برای بررسی وضعیت گروه‌هایی همچون مهاجران افغان فراهم می‌آورد که در پی بحران‌های ممتد سیاسی و امنیتی، به طور مکرر در گفتمان‌های تهدیدمحور^۳ اروپایی بازنمایی شده‌اند.

لئونارد و کاونرت^۴ در سال ۲۰۲۰، در پژوهشی تحلیلی درباره فرانتکس، آژانس مرزبانی اتحادیه اروپا^۵، نشان می‌دهند که بحران‌های مهاجرتی پس از سال ۲۰۱۵ موجب تشدید اقدامات امنیتی و شبه نظامی این نهاد شده است. آنان با استفاده از چهارچوب نظری مکتب

1. Asderaki & Markozani

2. Normalization of Exceptional Measures

3. Threat-Oriented Discourses

4. Leonard & Kaunert

5. European Border and Coast Guard Agency

کپنهاگ، تحولاتی نظیر افزایش نظارت مرزی، گسترش عملیات بازگردانی و تعمیق همکاری با کشورهای مبدأ و ترانزیت را به عنوان نمودهای عملی فرایند امنیتی سازی تبیین می کنند. این مطالعه تأکید می کند که تقویت نقش فرانتکس صرفاً واکنشی به عبور غیرقانونی از مرزها نبوده، بلکه بخشی از تثبیت منطق امنیتی در سیاست مهاجرتی اتحادیه اروپاست؛ منطقی که بر تجربه زیسته، دسترسی به حمایت و شیوه بازنمایی پناهجویان، ازجمله مهاجران افغان، تأثیر مستقیم گذاشته است.

با وجود غنای ادبیات پژوهشی در تبیین امنیتی سازی مهاجرت در اتحادیه اروپا، بیشتر پژوهش های موجود تمرکز خود را بر روندهای کلی یا نهادی معطوف کرده اند و بازنمایی مهاجران افغانستان را به صورت مشخص و در پیوند هم زمان میان سیاست، رسانه و نهادهای امنیتی بررسی نکرده اند. خلأ اصلی در این حوزه، فقدان تحلیلی است که بتواند تعامل گفتمان های رسمی، رسانه ای و جامعه مدنی را در بازتولید تصویر «تهدید»^۱ نسبت به افغان ها تبیین کند. پژوهش حاضر با تمرکز بر این شکاف، بازنمایی مهاجرت افغان ها را در سه سطح نهادی، رسانه ای و عمومی و در بازه زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵ تحلیل می کند و نشان می دهد چگونه این لایه ها به تولید و تثبیت گفتمان مسلط^۲ کمک می کنند. بدین سان، این تحقیق تصویری منسجم از سازوکارهای زبانی و معنایی ارائه می دهد؛ سازوکاری که در ادبیات پیشین کمتر به طور صریح مورد توجه قرار گرفته اند و بدین وسیله تمایز این پژوهش از آثار پیشین برجسته می سازد.

ب) چهارچوب نظری: نظریه امنیتی سازی (مکتب کپنهاگ)

مکتب کپنهاگ^۳ با نقد رویکردهای دولت محور و واقع گرایانه، مفهوم امنیت را از سطحی صرفاً مادی و نظامی به سطحی اجتماعی و میان ذهنی منتقل کرد و بدین سان، نقطه عطفی در تحول مطالعات امنیتی پدید آورد. (Buzan et al., 1998: 23) در این چهارچوب، امنیت نه واقعیتهای عینی و ازپیش موجود، بلکه پدیده ای گفتمانی تلقی می شود که در بستر تعاملات زبانی میان کنشگران سیاسی و مخاطبان اجتماعی شکل می گیرد. گفتار

1. Reproduction of the Threat Image

2. Dominant Discourse

3. Copenhagen School

امنیتی در این معنا صرفاً بازتاب تهدیدهای بیرونی نیست، بلکه کنشی اجرایی است که از طریق نام‌گذاری و معناپردازی، واقعیت سیاسی خاصی را تولید می‌کند. (Austin, 1975: 13) از این منظر، امنیت در پیوندی مستقیم با مناسبات قدرت و فرایندهای مشروعیت بخشی در دل گفتمان شکل می‌گیرد (Buzan & Hansen, 2009: 187) و بیش از آن‌که پاسخی به خطرات عینی باشد، سازوکاری برای سامان‌دهی کنش سیاسی به شمار می‌آید.

از نظر معرفت‌شناختی،^۱ مکتب کپنهاگ در امتداد سازه‌انگاری اجتماعی^۲ قرار می‌گیرد و واقعیت امنیتی را محصول تعامل میان معنا و قدرت می‌داند. (Cote, 2016: 548) در این دیدگاه، امنیت زمانی پدید می‌آید که کنشگر سیاسی بتواند از طریق گفتار، مخاطبان را متقاعد سازد که مسئله‌ای خاص، تهدیدی وجودی^۳ محسوب می‌شود. (McSweeney, ۱۹۹۶: ۸۳) بدین ترتیب، تهدیدها نه کشف، بلکه برساخته می‌شوند و معنای آن‌ها همواره وابسته به زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و تاریخی است. (Balzacq, 2011: 3)

برخلاف رویکردهای پوزیتیویستی،^۴ امنیت در این چهارچوب مفهومی، امری میان‌ذهنی است که تحقق آن بدون پذیرش اجتماعی ممکن نیست و همین امر، امکان تحلیل امنیت را از سطح ساختارهای سخت به سطح تولید معنا منتقل می‌کند.

در کانون این چهارچوب نظری، مفهوم «امنیتی‌سازی» قرار دارد که اوله واور^۵ آن را برای توضیح فرایند انتقال مسائل عادی به حوزه اضطراب وجودی مطرح کرد (Waever, 1995: 54) امنیتی‌سازی زمانی رخ می‌دهد که موضوعی از طریق گفتمان، به عنوان تهدیدی برای بقا بازنمایی شود و در نتیجه، توسل به اقدامات استثنایی مشروعیت یابد (Buzan et al., 1998: 31) تحقق این فرایند مستلزم پذیرش مخاطبان^۶ است، زیرا بدون این پذیرش، گفتار امنیتی فاقد اثرگذاری سیاسی خواهد بود. (McDonald, 2008: 563) در همین چهارچوب، مهاجرت پس از سال ۲۰۱۵ در گفتمان سیاسی و رسانه‌ای اروپا با استعاره‌هایی چون «بحران» و

1. Epistemology

2. Social Constructivism

3. Existential Threat

4. Positivist Approaches

5. Ole Waever

6. Audience Acceptance

«هجوم»^۱ بازصورت بندی شده و در بسیاری موارد به مثابه تهدیدی هستی شناختی تعریف شده است. (Georgiou & Zaborowski, 2017: 1–2; Bello, 2022: 1329) ازاین رو، مکتب کپنهاگ چهارچوب تحلیلی مناسبی برای فهم سیاست گفتمانی اتحادیه اروپا در قبال مهاجران افغانستان فراهم می آورد.

ج) روش شناسی پژوهش: تحلیل گفتمان فرکلاف

این پژوهش با رویکردی کیفی و تفسیری^۲ انجام شده و هدف آن بررسی شیوه های صورت بندی مفهوم «امنیت» در گفتمان مهاجرت اتحادیه ی اروپاست. چهارچوب نظری پژوهش بر نظریه امنیتی سازی مکتب کپنهاگ استوار است که با تأکید بر ماهیت زبانی، میان ذهنی و زمینه مند امنیت، امکان تحلیل پیوند میان مهاجرت، مفاهیم تهدید، فوریت و مشروعیت اقدام سیاسی را فراهم می سازد. براین اساس، امنیت نه به عنوان واکنشی عینی به شرایط خارجی، بلکه به مثابه محصول فرایندهای گفتمانی بررسی می شود. در همین راستا، تحلیل گفتمان انتقادی^۳ به عنوان روش تحلیلی انتخاب شده است تا نقش زبان، واژگان و الگوهای معنایی در تولید، تثبیت و بازتولید سیاست های مهاجرتی بررسی شود.

تحلیل داده ها بر مبنای رهیافت های نورمن فرکلاف و روث وُداک انجام شده است؛ به گونه ای که در سطح متنی،^۴ انتخاب های زبانی، نحوی و واژگانی بررسی می شوند؛ در سطح گفتمانی،^۵ فرایندهای تولید، توزیع و مصرف متن ها کانون توجه قرار می گیرند و در سطح اجتماعی،^۶ زمینه های نهادی، تاریخی و روابط قدرت تحلیل می شوند (Fairclough, 2012: 73–77; Fairclough & Wodak, 1997: 263–264). این ترکیب روش شناختی، امکان پیوند میان تحلیل خرد زبانی و ساختارهای کلان سیاست گذاری را فراهم می کند و با منطق نظری امنیتی سازی هم خوانی دارد.

1. Invasion

2. Qualitative and Interpretive

3. Critical Discourse of Analysis (CDA)

4. Textual Level

5. Discursive Practice Level

6. Social Practice Level

داده‌های پژوهش شامل سه دسته اصلی است: اسناد رسمی اتحادیه اروپا^۱، گزارش‌های آژانس فرانتکس و متون رسانه‌ای منتخب. اسناد نهادی شامل ارتباطات کمیسیون اروپا، بیانیه‌ها و چهارچوب‌های سیاستی مرتبط با مهاجرت و پناه‌جویی است که به دلیل نقش مستقیم آن‌ها در صورت‌بندی سیاست‌های رسمی، انتخاب شده‌اند. گزارش‌های فرانتکس نیز به عنوان بازوی اجرایی و امنیتی اتحادیه اروپا در حوزه مرزی، به منظور بررسی پیوند میان گفتمان و عمل نهادی تحلیل شده‌اند. در بخش رسانه‌ای، متون منتشرشده در گاردین^۲، پولیتیکو اروپا^۳ و کاتیمرینی^۴ انتخاب شده‌اند؛ انتخاب این رسانه‌ها براساس سه معیار انجام گرفته است: گستره مخاطب اروپایی، میزان تأثیرگذاری بر دستورکار سیاسی و تنوع نسبی در گرایش‌های گفتمانی (لیبرال، سیاست‌محور و ملی). این ترکیب، امکان مقایسه روایت‌های مسلط و رقیب را در سطح رسانه‌ای فراهم می‌سازد. بازه زمانی پژوهش، سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵ را در بر می‌گیرد؛ انتخاب این دوره به دلیل هم‌زمانی آن با بحران پناه‌جویی، تشدید سیاست‌های کنترلی، تحولات نهادی فرانتکس و تغییرات سیاسی افغانستان انجام شده است. درمجموع، پژوهش شامل حدود ۸۰ متن نهادی و رسانه‌ای است که براساس معیارهایی چون «تمرکز مستقیم بر مهاجرت»، «ارجاع صریح به مفاهیم امنیت، مرز، کنترل یا تهدید» و «ارتباط با مهاجرت افغان‌ها» انتخاب شده‌اند. این متون با استفاده از نرم‌افزار انویوو^۵ و از طریق ترکیبی از کدگذاری نظری و داده‌محور تحلیل شده‌اند؛ بدین معنا که مفاهیم برگرفته از نظریه امنیتی‌سازی با مضامین برآمده از متن‌ها تلفیق و در سه خوشه مفهومی «امنیتی‌سازی»، «حقوق بنیاد» و «فن‌سالارانه» سامان‌دهی شده‌اند.

با وجود تلاش برای نظام‌مندسازی فرایند تحلیل، این پژوهش ماهیتی تفسیری دارد و تمرکز آن بر متون رسمی و رسانه‌های جریان اصلی است؛ ازاین‌رو، یافته‌ها باید به عنوان تبیینی از منطق‌های گفتمانی غالب تلقی شوند، نه تعمیم‌هایی قطعی به کل فضای

1. Official European Union Documents

2. The Guardian

3. Politico Europe

4. Kathimerini

5. NVivo

رسانه‌ای اروپا. برای کاهش سوگیری تحلیلی، معیارهای انتخاب و کدگذاری متون به‌طور شفاف تعریف شده‌اند و تحلیل، بر مبنای مقایسه میان منابع نهادی و رسانه‌ای انجام شده است. این رویکرد یکپارچه، امکان شناسایی تمایزها و هم‌پوشانی‌های میان گفتمان‌های امنیتی، بشردوستانه و فن‌سالارانه را در سیاست مهاجرتی اتحادیه اروپا فراهم می‌سازد. این جدول به‌منظور ارائه تصویری فشرده از مضامین گفتمانی اصلی، استخراج‌شده از کل بدنه تحلیل، تدوین شده است. مضامین و زیرمضامین ارائه‌شده، حاصل کدگذاری و تجمیع مفاهیمی هستند که در اسناد نهادی، گزارش‌های امنیتی و متون رسانه‌ای طی بازه زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵ به‌طور مکرر بازتولید شده و در چهارچوب سه‌سطحی تحلیل گفتمان فرکلاف (متنی، گفتمانی و اجتماعی) سامان‌دهی شده‌اند. این مضامین، مبنای ساختار مفهومی تحلیل گفتمانی مقاله را تشکیل می‌دهند.

جدول ۱. مضامین و زیرمضامین گفتمانی استخراج‌شده در چهارچوب تحلیل گفتمان فرکلاف

مضمون گفتمانی اصلی	زیرمضمون‌ها	کنشگران/منابع اصلی	شاخص‌های زبانی و مفهومی
امنیتی‌سازی مهاجرت افغان‌ها	تهدید مرزی، فشار مهاجرتی، عبور نامنظم	اسناد کمیسیون اروپا، گزارش‌های فرانکس، پولیتیکو	تهدید، ریسک امنیتی، کنترل مرزی، غربال‌گری امنیتی
دوگانه تهدید/قربانی	مهاجر به مثابه خطر بالقوه و هم‌زمان قربانی	بیانیه‌های رسمی اتحادیه، برخی متون رسانه‌ای	زبان هشداردهنده همراه با ارجاع به آسیب‌پذیری
گفتمان فن‌سالارانه و بوروکراتیک	مدیریت ریسک، کارآمدی نهادی، داده‌محوری	فرانکس، ایرپول، اسناد سیاستی	مدیریت جریان، شاخص‌ها، عملیات بازگشت
شی‌وارسازی و حذف عاملیت مهاجران	تقلیل مهاجر به عدد، داده یا جریان	گزارش‌های تحلیلی فرانکس	آمارمحوری، نمودار مسیرها، حذف فاعل انسانی
گفتمان حقوق‌بنیاد و بشردوستانه	کرامت انسانی، مسئولیت اخلاقی، حفاظت بین‌المللی	گاردین، سازمان‌های جامعه مدنی	تعهد اخلاقی، حفاظت، آسیب‌پذیری

مضمون گفتمانی اصلی	زیرمضمون‌ها	کنشگران / منابع اصلی	شاخص‌های زبانی و مفهومی
گفتمان مقاومت جامعه مدنی	نقد بازگرداندن، عدم بازگرداندن به کشور ناامن	شورای اروپایی پناهندگان و تبعیدیان، سازمان عفو بین‌الملل	بازگشت اجباری، خطر برای جان
هم‌پوشانی رسانه و نهادهای رسمی	بازتولید زبان نهادی در رسانه‌ها	پولیتیکو، اسناد اتحادیه اروپا	انتقال واژگان فنی به روایت رسانه‌ای
تنش میان امنیت و حقوق بشر	تعلیق موقت بازگرداندن در برابر فشار کنترلی	آژانس اتحادیه اروپا برای پناهندگی، کمیسیون اروپا	هم‌زمانی زبان حفاظتی و کنترلی

د) گفتمان سیاسی اتحادیه اروپا

پس از تبیین چهارچوب نظری و روش‌شناسی، این بخش به تحلیل گفتمان سیاسی اتحادیه اروپا در قبال مهاجرت افغان‌ها می‌پردازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که سیاست مهاجرتی اروپا در چهارچوب سه الگوی گفتمانی شکل گرفته است: گفتمان «امنیتی‌سازی»^۱، گفتمان «حقوق‌بنیاد»^۲ و گفتمان «فن‌سالارانه»^۳. هریک از این الگوها شیوه‌ای متفاوت برای تعریف پدیده مهاجرت ارائه می‌کنند و از خلال آن، معنا و قدرت در گفتارهای رسمی بازتولید می‌شوند. گفتمان امنیتی‌سازی بر تهدید و کنترل مرزی تمرکز دارد، درحالی‌که گفتمان حقوق‌بنیاد بر کرامت انسانی و مسئولیت اخلاقی تأکید می‌ورزد؛ درنهایت، گفتمان فن‌سالارانه مهاجرت را مسئله‌ای مدیریتی و داده‌محور صورت‌بندی می‌کند. تحلیل هم‌زمان این سه گفتمان نشان می‌دهد که سیاست مهاجرتی اتحادیه اروپا دارای ساختاری چندلایه و متأثر از روایت‌های مختلف است.

۱. گفتمان امنیتی‌سازی

پس از بحران مهاجرت در سال ۲۰۱۵، سیاست‌گذاری اتحادیه اروپا به‌گونه‌ای بازآرایی شد که مهاجرت را در چهارچوب مفاهیم امنیتی و مدیریتی صورت‌بندی می‌کرد. این رویکرد، که در نظریه مکتب کپنهاگ ذیل مفهوم گفتمان «امنیتی‌سازی» تبیین می‌شود،

1. Securitization Discourse

2. Right-Based Discourse

3. Technocratic Discourse

بر این فرض استوار است که تهدیدها نه پدیده‌هایی عینی، بلکه برساخته کنش‌های گفتاری و پذیرش اجتماعی‌اند (Buzan et al., 1998: 23). به‌کارگیری واژگانی نظیر «بحران»، «هجوم» و «عبور غیرقانونی» در گفتارهای رسمی، مهاجرت را از سطح سیاست عادی به حوزه اضطراب منتقل کرد. (Waever, 1995: 54) در این فرایند، نهادهای سیاسی و رسانه‌ای با تولید و بازتولید معنا، پیوند میان مهاجرت، مرز و امنیت را تثبیت کردند. در این راستا، بررسی اسناد رسمی و گزارش‌های نهادهای نشان می‌دهد که چگونه این «زبان امنیتی» به چهارچوب غالب سیاست مهاجرتی اتحادیه اروپا بدل شده است.

۲. دوگانه «تهدید» و «قربانی» در سیاست‌های مهاجرتی

سیاست‌های مهاجرتی اتحادیه اروپا در قبال مهاجران افغانستانی در فاصله سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵، در چهارچوب تنش‌های پایدار میان «گفتمان حقوق‌بنیاد» و «گفتمان امنیت‌محور» صورت‌بندی شده است. درحالی‌که اسناد رسمی بر مسئولیت اخلاقی و حمایت از پناه‌جویان تأکید می‌ورزند، مهاجرت هم‌زمان به عنوان عاملی بالقوه برای بی‌ثباتی اجتماعی^۱ و تهدید نظم داخلی بازنمایی می‌شود. در منطق نظریه امنیتی‌سازی، این وضعیت از رهگذر کنش‌های گفتاری شکل می‌گیرد که با بهره‌گیری از زبان پیشگیرانه و هشداردهنده، مهاجرت را از حوزه سیاست عادی به سطح اضطراب منتقل می‌کنند. (Ucakar, 2025: 2) پیامد این فرایند، شکل‌گیری تصویری دوگانه از «مهاجر افغانستانی» است که به‌طور هم‌زمان در جایگاه «قربانی نیازمند حمایت» و «سوژه‌ای بالقوه برای نگرانی امنیتی» قرار می‌گیرد.

اهمیت این دوگانگی، نه صرفاً در وجود دو روایت متعارض، بلکه در کارکرد سیاسی آن نهفته است. بازنمایی مهاجر به عنوان «قربانی»، امکان حفظ ادعای پایبندی اتحادیه اروپا به ارزش‌های حقوق بشری را فراهم می‌سازد؛ حال آنکه بازنمایی هم‌زمان او به مثابه «تهدید»، مشروعیت سیاست‌های کنترلی و محدودکننده را تثبیت می‌کند. از این رو، اخلاق و امنیت نه در تقابل، بلکه در رابطه‌ای مکمل عمل می‌کنند؛ به‌گونه‌ای که اخلاق به ابزاری برای عقلانی‌سازی کنترل بدل می‌شود. این بازنمایی دوگانه که در اسناد نهادی و پوشش رسانه‌ای بازتولید می‌شود، نوعی «ناامنی ادراکی» در جوامع میزبان ایجاد می‌کند و مهاجر را به سوژه‌ای متناقض تبدیل می‌سازد که هم مستحق حمایت است و هم

1. Social Instability

موضوع کنترل. (Bigo, 2002: 65) از منظر مطالعات هویت فرهنگی، این منطق صرفاً زبانی نیست، بلکه در سازوکارهای نهادی و سیاست‌گذاری تثبیت می‌شود و امکان توجیه هم‌زمان تعهدات اخلاقی و سیاست‌های محدودکننده را فراهم می‌آورد (Hall, 1997: 227).

۳. بیانیه‌ها و اسناد رسمی اتحادیه اروپا

سخنرانی یلوا یوهانسون، کمیسر امور داخلی اتحادیه اروپا، یکی از نمونه‌های بارز این دوگانگی گفتمانی است. وی ضمن تأکید بر حمایت از شهروندان آسیب‌پذیر افغانستانی، هشدار داد که «نباید منتظر بمانیم تا مردم به مرزهای خارجی اتحادیه برسند» (Johans-son, 18 August, 2021) این زبان پیشگیرانه، از منظر مکتب کپنهاگ، «کنش گفتاری امنیتی» محسوب می‌شود که مهاجرت را به مثابه تهدیدی بالقوه قاب‌بندی کرده و بدین ترتیب، «منطق اقدام پیش‌دستانه»^۱ را به عنوان پاسخی ضروری و عقلانی بازنمایی می‌کند. در نتیجه، مرز میان تعهدات بشردوستانه و الزامات امنیتی در سطح گفتمانی تضعیف شده و سیاست‌گذاری مهاجرتی در چهارچوبی امنیت‌محور بازتعریف می‌شود.

بیانیه مشترک اتحادیه اروپا و افغانستان درباره بازگشت مهاجران نیز واجد همین منطق است. در این سند، درحالی‌که از بازگشت «ایمن و محترمانه»^۲ سخن گفته می‌شود، کاربرد واژگان فنی نظیر «بازگشتی‌ها» و «موارد پذیرش مجدد»، عاملیت انسانی مهاجران را نادیده می‌گیرد و آنان را به سوزده‌هایی قابل مدیریت تقلیل می‌دهد. این نوع زبان بوروکراتیک، ابزاری برای «طبیعی‌سازی قدرت» و زدودن بار اخلاقی از گفتمان تلقی می‌شود (European Council, 26 April, 2021) اسناد پیشین که رویکردی دوگانه‌نگر داشتند، غالباً زبانی امنیت‌محور به کار می‌گرفتند و استفاده از واژگان همدلانه^۳ در آن بسیار نادر است (Frontex, 2022: 14; Frontex, 2024: 18).

۴. تحلیل گفتمانی گزارش‌های آژانس مرزبانی اتحادیه اروپا

آژانس حفاظت از مرزهای اتحادیه اروپا (فرانتکس)، طی سال‌های اخیر به یکی از بازیگران محوری در تولید و تثبیت گفتمان نهادی مهاجرت بدل شده است. در

1. Logic of Pre-Emptive Action

2. Safe and Dignified Return

3. Empathetic Language

گزارش‌های «تحلیل ریسک»^۱ این نهاد برای دوره ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۵، مهاجرت افغان‌ها در کنار مهاجرت از سوریه و کشورهای ساحل آفریقا، به عنوان چالشی برای «ثبات عملکردی نظام مدیریت مرزها» بازنمایی شده است. (Frontex, 2025: 8) این الگوی بازنمایی نشان می‌دهد که نهادهای اجرایی اتحادیه اروپا، نه صرفاً به عنوان واکنش‌گر به تحولات مهاجرتی، بلکه به عنوان کنشگرانی فعال در تثبیت منطق امنیتی عمل می‌کنند و مهاجرت را به بخشی ساختاری از دستورکار امنیتی بدل می‌سازند. (Bello & Leonard, 2023: 91-95) در این اسناد، مهاجرت نه به مثابه پدیده‌ای اجتماعی، بلکه عمدتاً در چهارچوب امنیت مرزی، کارآمدی نهادی و مدیریت ریسک صورت‌بندی می‌شود؛ چهارچوبی که فرانتکس را از یک نهاد اجرایی صرف، به کنشگری فعال در «تعریف مسئله مهاجرت» ارتقا می‌دهد. تحلیل کیفی گزارش‌ها نشان می‌دهد که واژگانی چون «تهدید»، «نامنظم»^۲، «قاچاق»^۳، «بازگشت» و «فشار مهاجرتی» در اسناد سال‌های ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۴ به طور پرتکرار به کار رفته‌اند؛ این در حالی است که مفاهیم مرتبط با آسیب‌پذیری انسانی و حمایت، حضوری محدود و حاشیه‌ای دارند. (Frontex, 2022: 9-14) در گزارش‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۴ نیز تأکید بر مفاهیمی مانند «غربال‌گری امنیتی»^۴ و «تهدیدات عملیاتی»^۵ تداوم یافته است. (Frontex, 2024: 17) این الگوی واژگانی نشان می‌دهد که فرانتکس نه تنها بازتاب‌دهنده گفتمان امنیتی نیست، بلکه از رهگذر استفاده از زبانی فنی و ظاهراً خنثی، به «عادی‌سازی منطق کنترل»^۶ و مدیریت ریسک کمک می‌کند؛ فرایندی که از منظر تحلیل نهادی، بیانگر گذار این آژانس از یک نهاد فنی _ اجرایی به کنشگری با کارکردهای امنیتی و «شبه‌استثنایی» در سیاست مهاجرتی اتحادیه اروپاست. (Leonard & Kaunert, 2020: 1423-1425)

در گزارش سال ۲۰۲۲، مهاجران افغانستانی هم‌زمان به عنوان گروهی «در معرض قاچاق انسان» و عاملی بالقوه برای «اختلال در ثبات عملکردی سیستم حفاظت مرزی» توصیف شده‌اند. (Frontex, 2022: 14) همچنین، افغانستان در کنار سوریه و تونس، به عنوان

1. Risk Analysis Reports
2. Irregular Migration
3. Security Screening
4. Operational Threats
5. Normalization of Control Logic

یکی از کشورهای اصلی مبدأ مهاجرت‌های نامنظم معرفی می‌شود (Ibid: 9). این نوع بازنمایی آماری، مصداق «شی‌وارسازی» مهاجران است؛ فرایندی که طی آن، انسان‌ها به داده‌هایی قابل مدیریت تقلیل یافته و عاملیت اجتماعی آنان حذف می‌شود. (Fairclough, 1992: 77) در گزارش‌های ۲۰۲۴-۲۰۲۵ نیز حتی داده‌های مربوط به زنان مهاجر افغانستانی و سوری، در چهارچوب «ریسک» و «تهدید» بازصورت‌بندی می‌شوند (Frontex, 2024: 18)؛ امری که نشان می‌دهد اشاره به آسیب‌پذیری در منطق امنیتی فرانتکس، بیش از آن‌که کارکرد حمایتی داشته باشد، در خدمت تقویت روایت کنترل‌محور قرار می‌گیرد. از منظر رهیافت تاریخی-گفتمانی، این زبان نه تنها توصیف‌گر واقعیت، بلکه ابزاری برای تثبیت روابط قدرت و «طبیعی‌سازی امنیتی‌سازی» مهاجرت است. (Wodak, 2015: 31)

۵) گفتمان بشردوستانه و حقوق‌محور

هم‌زمان با گسترش رویکردهای امنیتی، نوع دیگری از روایت در گفتارهای سیاسی و رسانه‌ای اتحادیه اروپا پدیدار شد که بر ارزش‌های انسانی و حقوقی تأکید دارد. این رویکرد که می‌توان آن را «گفتمان بشردوستانه و حقوق‌محور»^۲ نامید، مهاجرت را در قالب مسئولیت جمعی و رعایت کرامت انسانی^۳ بازنمایی می‌کند در این چهارچوب، زبان سیاست به واژگانی چون «تعهد اخلاقی»^۴ و «حمایت از آسیب‌پذیران»^۵ گرایش دارد؛ امری که در برخی روایت‌های رسانه‌ای نیز بازتاب یافته است. این تفاوت‌های زبانی نشان می‌دهد که گفتمان‌های رسانه‌ای اروپا، بسته به خط‌مشی و موقعیت گفتمانی، میان رویکردهای «انسان‌محور» و «مدیریتی» در نوسان‌اند.

۱. گفتمان رسانه‌ای اروپا

رسانه‌های اروپایی نقشی کلیدی در شکل‌دهی به ادراک عمومی از مهاجرت افغان‌ها و بازتولید چهارچوب‌های معنایی سیاست مهاجرتی ایفا کرده‌اند. پژوهش‌ها نشان می‌دهند

1. Reification of Migrants

2. Humanitarian and Right-Based Discourse

3. Human Dignity

4. Moral Obligation

5. Protection of Vulnerable Groups

که چهارچوب بندی رسانه‌ای مهاجرت، به شدت متأثر از جهت‌گیری ایدئولوژیک و خط‌مشی تحریریه رسانه‌هاست. (Stroud, 2011: 45) در این میان، رسانه‌ها اغلب با بازتولید پیوند میان مفاهیمی چون «امنیت»، «مرز» و «تهدید»، به انتقال منطق امنیتی از سطح سیاست‌گذاری رسمی به عرصه افکار عمومی کمک می‌کنند؛ فرایندی که در آن، گفتمان امنیتی نه تنها در اسناد نهادی، بلکه در روایت‌های رسانه‌ای نیز تثبیت می‌شود. (Asder-aki & Markozani, 2021: 181) در این زمینه، دو الگوی گفتمانی اصلی قابل تشخیص است: نخست، «گفتمان امنیت‌محور» که عمدتاً در رسانه‌های محافظه‌کار دیده می‌شود و مهاجرت را به مثابه تهدیدی فرهنگی، اقتصادی یا امنیتی بازنمایی می‌کند؛ دوم، «گفتمان بشردوستانه» که در رسانه‌های لیبرال برجسته‌تر است و مهاجران افغانستانی را قربانی جنگ، تبعیض و ناکارآمدی ساختاری معرفی می‌کند.

با این حال، حتی در روایت‌های همدلانه نیز «چهارچوب قربانی‌سازی»^۱ مشاهده می‌شود که بر رنج انسانی تأکید دارد، اما گاه عاملیت مهاجران را تضعیف می‌کند. (Greussing & Boomgaarden, 2017: 1752) این هم‌زیستی متناقض روایت‌ها را می‌توان در قالب «دوگانگی هویتی» تحلیل کرد؛ وضعیتی که در آن رسانه‌ها هم‌زمان از زبان امنیتی و انسان‌دوستانه بهره می‌برند؛ امری که به بازتولید منطق امنیتی‌سازی مهاجرت، حتی به صورت غیرمستقیم، می‌انجامد.

۲. بازنمایی بشردوستانه در رسانه‌های لیبرال (مطالعه موردی: گاردین)

رسانه گاردین در پوشش مهاجرت افغان‌ها، چهارچوبی انتقادی و انسان‌محور اتخاذ کرده است. در مقاله‌ای که در ۳۱ مه ۲۰۲۳ منتشر شد، تمرکز بر ناتوانی اتحادیه اروپا در عمل به تعهدات اخلاقی در قبال شهروندان افغانستانی آسیب‌پذیر بود (O'Carroll, 31 May, 2023). در این مقاله، واژگانی همچون «افغانستانی‌های در معرض خطر»^۲ و «تخلیه»^۳ برجسته شده‌اند؛ از منظر تحلیل گفتمان انتقادی، این کاربرد زبانی در خدمت به چالش کشیدن گفتمان مسلط و تقویت رویکردهای همدلانه قرار می‌گیرد. (Fairclough, 1992: 87)

1. Victimization Frame

2. Afghans at Risk

3. Evacuation

آمار ارائه شده در این گزارش، به روشنی ضعف سیاستی را نشان می دهد: تنها ۲۷۱ افغانستانی در کل اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۲ اسکان داده شده اند که کمتر از ۱/۸ درصد از افراد نیازمند است. در کنار این داده ها، بازنمایی تصویر زنان افغانستانی در چادرهای درمانی و گزارش آمارهایی نظیر «۹۰ درصد اضطراب» و «۸۶ درصد افسردگی»، وزن عاطفی گفتمان را تقویت می کند (The Guardian, 31 May, 2023). این نوع بازنمایی بصری و زبانی، با آنچه چولیاراکی «تماشاگر کنایه آمیز»^۱ می نامد، هم راستاست؛ گفتمانی که با استفاده از تصاویر نمادین و احساس برانگیز، همدلی عمومی را برمی انگیزد، هرچند الزاماً به مطالبه تغییر ساختاری نمی انجامد. (Chouliaraki, 2013: 2)

۳. بازنمایی گفتمان تهدید و مدیریت بحران مهاجرت (مطالعه موردی: پولیتیکو)

در مقابل رویکردهای انسان محور، رسانه هایی مانند «پولیتیکو یوروپ»^۲ اغلب چهارچوبی تکنوکراتیک و امنیت محور اتخاذ کرده اند. در این روایت ها، مهاجران افغانستانی با واژگانی چون «مهاجران غیرقانونی»^۳، «تهدید مرزی»^۴ و «شبکه های قاچاق»^۵ بازنمایی می شوند. این زبان، همسو با رویکردهای راست گرایانه ای^۶ است که مهاجرت را منشأ بحران های فرهنگی، امنیتی و اقتصادی می دانند. (Vasilopoulou et al., 2019: 38) مطالعه تطبیقی بنسون نیز نشان داده است که رسانه های محافظه کار فرانسه و ایالات متحده، مهاجرت را بیشتر در قالب تهدید بازنمایی می کنند؛ در حالی که رسانه های چپ گرا^۷ تمایل دارند آن را به مثابه مسئله ای حقوق بشری برجسته کنند. (Benson, 2013: 23-25) در این نوع گفتمان، مهاجر اغلب نه به مثابه سوزهای انسانی، بلکه همچون عاملی برای بی ثباتی اجتماعی تصویر می شود؛ نگاهی که در طول بحران مهاجرت ۲۰۱۵ تقویت شده و تا سال های اخیر نیز تداوم داشته است.

1. Ironic spectator

2. Politico Europe

3. Illegal Migrants

4. Border Threat

5. Trafficking Networks

6. Right-Wing Approach

7. Left-Wing Oriented Media

۴. رسانه‌های دیجیتال و روایت‌های تصویری

رسانه‌های دیجیتال از طریق تلفیق عناصر زبانی و بصری، نقشی تعیین‌کننده در چهارچوب‌بندی گفتمان مهاجرت افغانستانی‌ها ایفا کرده‌اند. براساس تحلیل گفتمان چندوجهی، تصاویر خبری صرفاً عناصر تکمیلی برای متن نیستند، بلکه به عنوان «کنش‌های گفتاری بصری»^۱، پیشاپیش جهت‌گیری اخلاقی یا امنیتی روایت را تثبیت می‌کنند. (Machin & Mayr, 2012: 47-48) پژوهش‌ها نشان می‌دهند که انتخاب تصاویر می‌تواند مهاجرت را یا در چهارچوب آسیب‌پذیری انسانی یا در قالب منطق تهدید و کنترل بازنمایی کند. (Chouliaraki & Stolic, 2017: 1165)

در پوشش رسانه‌ای مهاجرت افغانستانی‌ها، این دو منطق به صورت هم‌زمان حضور دارند: برخی رسانه‌ها با استفاده از تصاویر انسان‌محور، روایتی همدلانه را تقویت می‌کنند؛ درحالی‌که سایر رسانه‌ها از تصاویر مرزی و کنترلی برای برجسته‌سازی منطق امنیتی بهره می‌گیرند. (O'Carroll, 31 May, 2023; Tondo, 27 January, 2022) بدین‌سان، تصویر در رسانه‌های دیجیتال به ابزاری برای عادی‌سازی یا به چالش کشیدن امنیتی‌سازی مهاجرت بدل می‌شود، بی‌آنکه لزوماً نیازمند استدلال صریح متنی باشد. (Ajana et al., 2024: 142)

۵. هم‌پوشانی گفتمان رسانه‌ای و نهادهای رسمی

مقایسه گفتمان رسانه‌ای با گفتار نهادی اتحادیه اروپا نشان می‌دهد که روایت‌های امنیت‌محور در هر دو سطح، هم‌پوشانی معناداری دارند. اسناد رسمی اتحادیه، به‌ویژه گزارش‌های «فرانتکس» و بیانیه‌های کمیسیون، مهاجرت را با مفاهیمی چون «کنترل جریان»^۲ و «ارزیابی امنیتی»^۳ صورت‌بندی کرده و آن را به مسئله‌ای فن‌سالارانه و قابل مدیریت تقلیل^۴ می‌دهند. (Frontex, 2022: 17; Frontex, 2025: 6) رسانه‌هایی مانند «پولیتیکو» با بازتاب همین واژگان و تصاویر، به تثبیت این چهارچوب نهادی کمک کرده‌اند؛ امری که با تحلیل «بیگو» درباره پیوند گفتمان تهدید و گسترش ابزارهای کنترلی، هم‌خوانی دارد (Bigo, 2002: 66). در مقابل، رسانه‌هایی نظیر «گاردین» با برجسته‌سازی ناکامی‌های اخلاقی و

1. Visual Speech Acts
2. Migration Flow Control
3. Security Assessment
4. Technocratic and Manageable Issue

حقوقی اتحادیه، در جهت تقویت گفتمان بشردوستانه حرکت کرده‌اند. این تنش گفتمانی، بیانگر شکاف میان «منطق اجرایی امنیت» و «تعهدات حقوق بشری» در سیاست مهاجرتی اتحادیه اروپاست که در عرصه رسانه‌ای نیز بازتولید می‌شود. (Boswell, 2007: 112–116)

و) گفتمان فن‌سالارانه و بروکراتیک

در امتداد روندهای امنیتی، سطح دیگری از گفتار در سیاست مهاجرتی اتحادیه اروپا پدیدار شد که ماهیتی فنی و مدیریتی دارد و به آن «گفتمان فن‌سالارانه یا بروکراتیک»^۱ گفته می‌شود. در این چهارچوب، مهاجرت عمدتاً به مثابه مسئله‌ای اجرایی و داده‌محور تلقی می‌شود و واژگانی چون «مدیریت ریسک»^۲، «غریبال‌گری امنیتی» و «نظام نظارت»^۳ به زبان مسلط سیاست بدل می‌شوند. (Frontex, 2022: 9) این گفتمان در ظاهر بر کارآمدی و هماهنگی نهادی تأکید دارد، اما در سطح تحلیلی نشان می‌دهد که چگونه تصمیم‌گیری درباره مهاجرت از حوزه سیاسی به سازوکارهای اداری و فناورانه منتقل شده است. این فرایند، بخشی از تحول گسترده‌تر در مدیریت مرزهاست که در آن، ابزارهای فناوری و داده نقش تعیین‌کننده در سیاست‌گذاری ایفا می‌کنند. مباحث بعدی نشان خواهند داد که این منطق فن‌سالارانه چگونه در نهادهایی مانند «فرانتکس» و «ایروپول» بازتاب یافته است.

۱. تأثیر گفتمان فن‌سالارانه بر سیاست‌های مهاجرتی اتحادیه اروپا

در سطح نهادی اتحادیه اروپا، گفتمان نه تنها بازتابی از سیاست‌ها، بلکه خود عاملی مؤثر در شکل‌گیری ساختارها، قوانین و اولویت‌ها بوده است. (Waever, 1995: 46–47) در دهه گذشته، گفتمان امنیت‌محور، به ویژه از سوی نهادهایی نظیر «فرانتکس» و «آژانس اتحادیه اروپا برای همکاری‌های اجرایی و پلیسی» (ایروپول)^۴، مهاجرت افغانستانی‌ها را در قالب تهدیداتی علیه انسجام و امنیت مرزی ترسیم کرده و زمینه را برای اقدامات استثنایی فراهم آورده است. در برابر این گفتمان غالب، روایت‌های حقوق‌بنیاد از سوی جامعه مدنی، رسانه‌های لیبرال و برخی نهادهای بشردوستانه نیز مطرح شده‌اند که تلاش دارند

1. Technocratic / Bureaucratic Discourse

2. Risk Management

3. Surveillance System

4. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol)

سیاست‌گذاری را بر کرامت انسانی و مسئولیت‌پذیری بین‌المللی متمرکز کنند.

۲. گفتمان به مثابه سازنده سیاست

در رویکردهای گفتمانی، سیاست نه تنها بازتابی از واقعیت‌های عینی، بلکه برساخته‌ای زبانی و اجتماعی تلقی می‌شود. به بیان دیگر، زبان نه تنها وسیله انتقال معنا، بلکه ابزاری فعال در تولید معنا و شکل‌دهی به کنش‌های سیاسی است. (Fairclough, 1992: 67; Hajer, 1995: 44) از این منظر، سیاست‌های مهاجرتی اتحادیه اروپا نیز برآمده از گفتمان‌های مسلط هستند؛ گفتمان‌هایی که در آن‌ها مهاجرت می‌تواند به مثابه تهدید، بحران یا مسئله‌ای انسانی تعبیر شود. گفتمان «امنیتی‌سازی»، با چهارچوب‌بندی مهاجرت به مثابه خطر، بستری برای توجیه اقدامات استثنایی فراهم می‌کند؛ در مقابل، گفتمان‌های «حقوق‌محور» بر مبنای کرامت انسانی، تلاش می‌کنند سیاست را به سمت همبستگی و مسئولیت اخلاقی سوق دهند. بنابراین، تحلیل گفتمان نه تنها ابزاری برای تفسیر سیاست‌ها، بلکه روشی برای شناخت چگونگی شکل‌گیری آن‌هاست؛ چراکه سیاست در بستر گفتمان ساخته، بازتولید و مشروعیت می‌یابد.

۳. نقش نهادهای امنیتی در تثبیت روایت تهدید

گزارش‌های منتشرشده از سوی نهادهایی همچون «فرانتکس»، به‌ویژه در سال‌های ۲۰۲۲ و پیش‌نویس‌های ۲۰۲۴-۲۰۲۵، مملو از واژگان تهدیدمحور است. عباراتی مانند «عبور غیرقانونی»، «شبکه‌های قاچاق»^۱ و «تهدیدات خارجی»^۲ به‌صورت مکرر برای توصیف مهاجرت افغانستانی‌ها به کار رفته‌اند. (Frontex, 2022: 9; Frontex, 2024: 18) این زبان در چهارچوب نظریه «امنیتی‌سازی کپنهاگ»، نقش گفتمانی کلیدی ایفا می‌کند: بازنمایی تهدید، مجوز اقدامات استثنایی را فراهم می‌سازد. همچنین، نمودارها و نقشه‌های مسیرهای مهاجرتی در این اسناد، مهاجران افغانستانی را در قالب «نقاط فشار راهبردی»^۳ ترسیم می‌کنند. این بازنمایی‌های بصری، به جای ارائه چهره انسانی، مهاجر را همچون «جریان» یا «عامل مزاحم» نمایش می‌دهند. چنین بازنمایی‌هایی، نمونه‌ای از آن چیزی

1. Smuggling networks

2. External threats

3. Strategic pressure points

است که فرکلاف «حذف عاملیت»^۱ و «شی‌وارسازی»^۲ می‌نامد. (Fairclough, ۱۹۹۲: ۱۲۶)

۴. پلیس اروپا و نظارت اطلاعات محور بر مهاجرت

گزارش سال ۲۰۲۳ «ایروپول» بر تشکیل تیم‌های عملیاتی مشترک برای شناسایی شبکه‌های قاچاق افغانستانی‌ها تأکید دارد. ابزارهایی نظیر تبادل داده‌های بیومتریک، پروفایل‌سازی دیجیتالی و کنترل اطلاعاتی، به عنوان عناصر کلیدی برای مقابله با «تهدیدات سازمان یافته»^۳ معرفی شده‌اند. (Europol, 2023: 8-9) از منظر گفتمان‌شناختی، این نوع سیاست‌گذاری بیش از آنکه بر ابعاد انسانی تمرکز داشته باشد، در چهارچوب «نظارت اطلاعاتی» جای می‌گیرد؛ مفهومی که با تحلیل دیدیه بیگواز «میدان امنیتی»^۴ هم‌خوانی دارد. در این ساختار، مهاجر افغانستانی نه در مقام انسان، بلکه در قالب «مظنون بالقوه»^۵ بازنمایی می‌شود و داده‌هایش بیش از آنکه در خدمت حمایت باشند، در خدمت کنترل قرار می‌گیرند.

۵. بودجه‌ریزی امنیتی و گسترش ظرفیت‌های کنترلی

افزایش چشمگیر بودجه آژانس مرزبانی اتحادیه اروپا (فرانتکس) در سال‌های اخیر، گواه روشنی بر تثبیت ساختاری گفتمان امنیت محور در سیاست مهاجرتی اروپاست. طبق گزارش رسمی بودجه ۲۰۲۳، اعتبارات اختصاص یافته به این نهاد، از ۵۳۵ میلیون یورو در سال ۲۰۲۱، به ۶۹۳ میلیون یورو در سال ۲۰۲۲ و سپس به ۸۴۵ میلیون یورو در سال ۲۰۲۳ رسیده است. (Frontex, 2023: 2) این روند صعودی نشان می‌دهد که فرانتکس نه تنها به لحاظ عملیاتی تقویت شده، بلکه در سطح ساختاری نیز به یکی از بازوان اصلی سیاست‌گذاری مهاجرتی تبدیل شده است. این جهش مالی را می‌توان مصداقی از آن چیزی دانست که بوزان از آن با عنوان «منطق خودتولید امنیتی سازی» یاد می‌کند: گفتمان تهدید، منابع جذب می‌کند؛ منابع، ظرفیت‌های کنترلی ایجاد می‌سازند و این

1. Removal of agency

2. Objectification

3. Organized threats

4. Security Field

5. Potential Suspect

کنترل، خود به بازتولید و تقویت گفتمان تهدید مشروعیت می‌بخشد.

ز) گفتمان حقوق محور جامعه مدنی

در کنار گفتمان رسمی نهادهای اتحادیه اروپا، سازمان‌های جامعه مدنی^۱ تلاش کرده‌اند روایتی بدیل و حقوق محور از مهاجرت افغانستانی‌ها ارائه دهند. نهادهایی نظیر «شورای اروپایی پناهندگان و تبعیدیان»^۲ و سازمان «عفو بین الملل»، از سال ۲۰۱۵ تاکنون، با بهره‌گیری از ادبیات مبتنی بر حقوق بین الملل، مهاجرت را نه «تهدید»، بلکه پدیده‌ای انسانی و برخاسته از بحران بازنمایی کرده‌اند. (ECRE, 22 July, 2021; Amnesty, 2022). در گزارش‌های این نهادها، واژگانی نظیر «اخراج اجباری»^۳، «بازگشت‌های ناامن»^۴ و «خطر مرگ» به کار رفته‌اند تا وضعیت پناهجویان افغانستانی با تأکید بر تجربه زیسته و واقعیت‌های میدانی ترسیم شود. این رویکرد، نمونه‌ای از آن چیزی است که در تحلیل گفتمان انتقادی، «گفتمان مقاومت»^۵ نامیده می‌شود؛ زبانی که در برابر سلطه گفتمان رسمی ایستادگی می‌کند و ساختارهای نابرابر را به چالش می‌کشد. (Wodak, 2015: 50)

۱. روایت‌های اخلاقی و انتقادی در سازمان‌های مدنی

سازمان‌های جامعه مدنی در اتحادیه اروپا طی سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵ به عنوان کنشگران گفتمانی، روایتی انتقادی در برابر صورت‌بندی غالب و فن‌سالارانه نهادهای رسمی درباره مهاجرت افغانستانی‌ها ارائه کرده‌اند. برخلاف گفتمان نهادی که مهاجرت را عمدتاً در قالب مفهیمی چون «کنترل مرزی»^۶ و «مدیریت جریان»^۷ بازنمایی می‌کند، این سازمان‌ها بر زبان حقوقی و اخلاقی تکیه دارند و تلاش می‌کنند چهارچوب مسلط را به چالش بکشند. در این راستا، بیانیه‌های نهادهایی نظیر «شورای اروپایی پناهندگان و تبعیدیان»، «عفو بین الملل» و «دیده بان

1. Civil Society Organizations

2. European Council on Refugees & Exiles (ECRE)

3. Forced deportation

4. Unsafe returns

5. Discourse of Resistance

6. Border Control

7. Migration Flow Management

حقوق بشر»، مهاجرت افغانستانی‌ها را در پیوند با تعهدات حقوق بشری و مسئولیت‌های اخلاقی اتحادیه بازتعریف می‌کنند. (ECRE, 2021; Amnesty International, 2021; HRW, 2025)

تحلیل زبانی این متون نشان می‌دهد که به‌کارگیری مکرر واژگانی چون «بازگشت اجباری»^۱، «اخراج ناایمن»^۲ و «خطر برای جان پناه‌جویان»، نه تنها توصیفی، بلکه واجد کارکرد انتقادی است و منطق امنیت‌محور سیاست‌های اتحادیه اروپا را به‌طور ضمنی به چالش می‌کشد. از منظر تحلیل گفتمان انتقادی، این نوع چهارچوب‌بندی را می‌توان تلاشی برای بازتعریف «مهاجر افغانستانی» از «سوژه مدیریت و کنترل»^۳ به «فاعل اخلاقی و حقوقی»^۴ دانست؛ تغییری که مخاطب اروپایی را در موقعیت داوری اخلاقی نسبت به سیاست‌های رسمی قرار می‌دهد، بی‌آنکه لزوماً وارد سطح توصیه‌گذاری مستقیم شود. بدین‌ترتیب، گفتمان جامعه مدنی نه جایگزین برای سیاست رسمی، بلکه میدانی چالش‌برانگیز است که حدود و مفروضات آن سیاست‌ها را مرئی می‌سازد.

۲. تأثیر گفتمان حقوقی بر سیاست رسمی اتحادیه اروپا

با وجود غلبه گفتمان امنیتی و کنترل‌محور در سیاست‌های مهاجرتی اتحادیه اروپا، گفتمان حقوقی-انسانی که از سوی نهادهای تخصصی و مدنی مطرح می‌شود، در برخی بزنگاه‌های کلیدی توانسته است بر تصمیمات رسمی اثر گذارد. برای مثال، «آژانس اتحادیه اروپا برای پناهندگی» گزارش داد که تحولات سیاسی سال ۲۰۲۱ (از جمله سقوط کابل)، «بر نیازهای حفاظت بین‌المللی تأثیر مستقیم گذاشته است»؛ به‌طوری‌که در عمل، بسیاری از کشورهای عضو، روند صدور تصمیمات منفی و اجرای فرایند بازگشت به افغانستان را به دلیل ناممکن بودن بازگشت امن، متوقف یا بازبینی کردند. (EUAA, 28 June, 2022) این گزارش آماری و توصیفی، شواهد لازم را برای تحلیل فراهم می‌آورد که چگونه شواهد میدانی و نگرانی‌های حقوقی می‌توانند رفتار عملیاتی دولت‌ها را دگرگون سازند. علاوه بر این، «شورای اروپایی پناهندگان و تبعیدیان» در یادداشت راهبردی سیاستی

1. Forced Return

2. Unsafe Deportation

3. Subject of Management and Control

4. Moral and Legal Agent

خود با عنوان «جست‌وجوی حفاظت: درخواست‌کنندگان پناهندگی افغانستانی در اتحادیه اروپا» به‌صراحت از کشورهای عضو خواسته است که روند بازگرداندن افغانستانی‌هایی را که درخواست پناهندگی‌شان رد شده است، تا زمان برقراری امنیت و ثبات در افغانستان، تعلیق کنند و اصل «عدم بازگرداندن به کشور ناامن»^۱ رعایت شود. (ECRE, 29 March, 2024) این‌گونه توصیه‌ها، هرچند خود الزام‌آور قانونی نیستند، با اعمال فشار حقوقی و اخلاقی بر نهادهای رسمی، به تعدیل شیوه‌های اجرایی بازگشت منجر شده‌اند. بنابراین، شواهد رسمی نشان می‌دهند که گفتمان حقوقی-انسانی، هرگاه مبتنی بر گزارش‌های میدانی و تحلیل‌های نهادی باشد، ظرفیت ایجاد تأثیر تعدیلی بر سیاست‌های رسمی را دارد؛ هرچند این تأثیر، بسته به سطح بحران و اراده سیاسی کشورها، متغیر و غالباً مقطعی است.

۳. مصادیق مشخص نفوذ گفتمان انسانی در تصمیم‌سازی اتحادیه اروپا

در سال ۲۰۲۴، با انتشار «راهنمای وضعیت کشوری: افغانستان»^۲ (آژانس اتحادیه اروپا برای پناهندگی) اظهار داشت که حکومت فعلی در افغانستان به رهبری طالبان همچنان به سرکوب گسترده اقلیت‌ها، زنان، فعالان، اعضای حکومت سابق و دیگر گروه‌های آسیب‌پذیر ادامه می‌دهد؛ بنابراین «نیاز به حفاظت بین‌المللی» برای طیف وسیعی از پناه‌جویان افغانستانی هنوز پابرجاست. این راهنما که با اجماع کشورهای عضو اتحادیه تدوین شده است، برای مقام‌های مسئول پناهندگی در کشورهای عضو به‌عنوان مرجع قانونی و حقوقی تلقی می‌شود (EUAA, 23 May, 2024). بدین ترتیب، حتی در ۲۰۲۵ نیز بازگرداندن افغانستانی‌هایی که متقاضی پناهندگی‌اند یا کسانی با شرایط آسیب‌پذیر، از منظر قانون اتحادیه محتمل نیست، مگر آن‌که شرایط امنیتی و حقوق بشری در افغانستان تغییر کند. همچنین این آژانس گزارش می‌دهد که اتحادیه به رسمیت شناخته است که زنان، دختران و گروه‌های آسیب‌پذیر افغانستانی همچنان در معرض «آزار ساختاری» قرار دارند و بازگرداندن آن‌ها «غیرقابل قبول» تلقی می‌شود.^۱ (EUAA, 18 June, 2024) این موضع رسمی به‌عنوان یک «سیگنال حقوقی و سیاسی» برای دولت‌های عضو عمل کرده و مانع از

1. Principle of Non-Refoulement

2. Country Guidance: Afghanistan

اجرای گسترده بازگرداندن‌ها در بسیاری از کشورها شده است. بدین ترتیب، می‌توان گفت که گفتمان «حقوق بشر/حفاظت بین‌المللی» به‌روشنی در ساختار تصمیم‌سازی مهاجرت اتحادیه اروپا نفوذ کرده است؛ نفوذی که نه در قالب یک اصلاح ساختاری کامل، بلکه به‌صورت تعدیل سیاست و تعلیق بازگرداندن برای افغانستانی‌ها خود را نشان داده است. هم‌زمان با این توصیه‌ها و راهنمایی‌های حفاظتی، در سطح قانون‌گذاری مرکزی کمیسیون در سال ۲۰۲۵ طرحی برای «تقویت و یکپارچه‌سازی نظام بازگرداندن» ارائه شده است. (European commission, 11 March, 2025) که نشان می‌دهد فضای سیاست‌گذاری اتحادیه اروپا بین دو نیرو (حقوقی-انسانی و فشار برای کارآمدسازی بازگرداندن) در نوسان است. متن سند تحلیلی کمیسیون اروپا صراحت دارد به «بهبود اثربخشی بازگشت» ولی همچنین تأکید می‌کند که اجرای هر سیاست بازگشت باید «در تطابق کامل با حقوق بنیادین و قوانین بین‌المللی» باشد. این دوگانگی دقیقاً مصداق توازن گفتمانی است.

نتیجه‌گیری

این پژوهش نشان می‌دهد در بازه زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵، گفتمان امنیت‌محور نقشی تعیین‌کننده در صورت‌بندی سیاست‌های مهاجرتی اتحادیه اروپا در قبال مهاجران افغانستانی ایفا کرده است. تحلیل اسناد رسمی اتحادیه اروپا، گزارش‌های نهادی فرانتکس و متون رسانه‌ای منتخب آشکار می‌سازد که مهاجرت افغانستانی‌ها عمدتاً از خلال مفاهیمی چون «ریسک»، «تهدید امنیتی» و «فشار مرزی» معناگذاری شده و این چهارچوب‌های گفتمانی، دامنه و جهت اقدامات سیاستی، از تشدید کنترل‌های مرزی تا غربال‌گری‌های امنیتی و به‌کارگیری ابزارهای نظارتی، را تعریف کرده‌اند. ترکیب نظریه امنیتی‌سازی مکتب کپنهاگ با الگوی سه‌لایه‌ای تحلیل گفتمان فرکلاف، امکان تبیین منسجم پیوند میان زبان سیاست‌گذاری، کنش‌های نهادی و رویه‌های اجرایی را فراهم آورده است.

افزون بر این، یافته‌ها نشان می‌دهد که این بازنمایی‌های گفتمانی تنها توصیف مهاجرت نبوده‌اند، بلکه به‌طور فعال در امکان‌پذیرسازی و مشروعیت‌بخشی به سیاست‌های مشخص مهاجرتی اتحادیه اروپا نقش داشته‌اند. صورت‌بندی مهاجرت افغانستانی‌ها به‌مثابه تهدید امنیتی و مسئله مدیریت‌پذیر، زمینه افزایش مستمر بودجه و

اختیارات نهادهایی چون فرانتکس، گسترش غربال‌گری‌های امنیتی، عادی‌سازی کنترل مرزی و نهادینه‌شدن سیاست‌های بازگرداندن را فراهم کرده است. در این چهارچوب، زبان فن‌سالارانه و بوروکراتیک، این اقدامات را از سطح تصمیمات سیاسی مناقشه‌برانگیز به رویه‌های اداری عادی منتقل کرده و گفتمان بشردوستانه مشروط نیز با حفظ ظاهر تعهدات حقوق بشری، امکان تداوم سیاست‌های کنترلی را تقویت کرده است.

فراتر از توصیف این الگوها، یافته‌های پژوهش این فرض مسلط را به چالش می‌کشد که سیاست مهاجرتی اتحادیه اروپا تنها واکنشی فنی یا اجتناب‌ناپذیر به فشارهای بیرونی و بحران‌های مقطعی است. نتایج نشان می‌دهد که سیاست مهاجرتی، بیش از آن‌که بازتاب مستقیم شرایط عینی باشد، محصول فرایندهای گفتمانی است که در آن‌ها تهدیدها، اولویت‌ها و حدود اقدامات مشروع به‌طور مستمر بازتعریف می‌شوند. هم‌زمانی گفتمان امنیت‌محور با روایت‌های حقوقی و انسانی، هرچند با نفوذ نابرابر، بیانگر آن است که سیاست مهاجرتی اتحادیه اروپا حاصل برهم‌کنش منطق‌های گفتمانی متفاوت است و نه نتیجه یک چهارچوب معنایی یکدست و ثابت.

نوآوری نظری اصلی این پژوهش در ارائه یک گونه‌شناسی گفتمانی سه‌لایه از امنیتی‌سازی مهاجرت افغانستانی‌ها در اتحادیه اروپا نهفته است. این گونه‌شناسی نشان می‌دهد که امنیتی‌سازی در این باره نه فرایندی یکنواخت و مبتنی بر منطق وضعیت اضطراری، بلکه حاصل هم‌نشینی سه منطق گفتمانی متمایز است: امنیتی‌سازی کلاسیک نهادی، امنیتی‌سازی فن‌سالارانه بوروکراتیک و امنیتی‌سازی بشردوستانه مشروط. این یافته‌ها نشان می‌دهد که امنیتی‌سازی مهاجرت افغانستانی‌ها بیش از آن‌که مقطعی و بحران‌محور باشد، ساختاری و نهادینه شده است.

از منظر نظری، این پژوهش این فرض رایج در ادبیات امنیتی‌سازی را به چالش می‌کشد که امنیتی‌سازی همواره از طریق کنش گفتاری آشکار و اعلام وضعیت استثنایی تحقق می‌یابد. نتایج نشان می‌دهد که در سیاست مهاجرتی معاصر اتحادیه اروپا، امنیتی‌سازی می‌تواند در قالب زبان عادی‌شده سیاست‌گذاری، بوروکراتیزه‌شدن تصمیم‌سازی و هم‌نشینی منطق‌های امنیتی و بشردوستانه تثبیت شود؛ امری که چهارچوبی تحلیلی برای مطالعه اشکال تدریجی و نهادی امنیتی‌سازی در حکمرانی مهاجرت فراهم می‌سازد. چهارچوب سه‌لایه تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (سطوح متنی، گفتمانی و اجتماعی)

در این پژوهش برای تبیین چگونگی کارکرد زبان امنیتی در سیاست مهاجرتی اتحادیه اروپا نسبت به مهاجران افغانستانی به کار گرفته شد. در سطح متنی، واژگانی چون «جریان نامنظم» و «تهدید عملیاتی» در گزارش‌های فرانتکس تنها به توصیف مهاجرت محدود نبوده، بلکه به بازنمایی آن در قالب مسئله‌ای امنیتی و قابل کنترل انجامیده‌اند. در سطح گفتمانی، تحلیل نشان داد که این صورت‌بندی‌ها به طور نظام‌مند از سوی نهادهایی همچون فرانتکس، کمیسیون اروپا و برخی رسانه‌های اروپایی بازتولید شده و از این طریق، امنیتی‌سازی مهاجرت بدون نیاز به اعلام صریح وضعیت اضطراری عادی‌سازی می‌شود. در سطح اجتماعی نیز یافته‌ها نشان داد که این گفتمان با گسترش سازوکارهای نظارتی، افزایش ظرفیت‌های نهادی و محدودسازی یا تعلیق بازگرداندن مهاجران پیوند یافته است. در این چهارچوب، تلفیق نظریه امنیتی‌سازی مکتب کپنهاگ با الگوی تحلیل گفتمان فرکلاف نشان داد که امنیتی‌سازی مهاجران افغانستانی تنها محصول تصمیمات سیاسی آشکار نیست، بلکه می‌تواند از خلال زبان عادی‌شده سیاست‌گذاری، رویه‌های بوروکراتیک و بازنمایی‌های رسانه‌ای به تدریج نهادینه شود. براین اساس، روش به‌کاررفته در پژوهش صرفاً چهارچوبی برای توصیف سیاست مهاجرتی نبود، بلکه امکان آشکارسازی فرایندهای تدریجی و نهادینه امنیتی‌سازی مهاجران افغانستان را در سطح زبان، نهاد و سیاست‌گذاری فراهم ساخت.

همچنین، یافته‌های این پژوهش می‌تواند واجد دلالت‌هایی برای سیاست‌گذاری مهاجرتی در ایران نیز باشد. جمهوری اسلامی ایران طی چند دهه گذشته یکی از اصلی‌ترین کشورهای میزبان مهاجران افغانستانی بوده و تحولات سیاسی و امنیتی افغانستان، به‌ویژه پس از سال ۲۰۲۱، بار دیگر مسئله مهاجرت برای آن را به یکی از چالش‌های مهم حکمرانی اجتماعی، اقتصادی و امنیتی تبدیل کرده است. تجربه اتحادیه اروپا نشان می‌دهد که غلبه رویکرد صرفاً امنیت‌محور، ممکن است در کوتاه‌مدت به تقویت کنترل‌های اجرایی بینجامد، اما در بلندمدت می‌تواند زمینه افزایش حاشیه‌رانی اجتماعی، تشدید آسیب‌پذیری و پیچیده‌تر شدن مدیریت مهاجرت را فراهم آورد. از این منظر، سیاست‌گذاری مؤثر در قبال مهاجران افغانستانی نیازمند ایجاد توازن میان ملاحظات امنیتی، الزامات مدیریتی و ملاحظات انسانی و حقوقی است. در این چهارچوب، توجه به سازوکارهای سامان‌دهی، شناسایی گروه‌های آسیب‌پذیر، تقویت ظرفیت‌های نهادی و توسعه همکاری‌های منطقه‌ای می‌تواند به شکل‌گیری الگوهای اثبات‌تر و پایدارتر مدیریت مهاجرت یاری رساند.

تعارض منافع

تضاد منافع: در انجام مطالعه حاضر هیچ‌گونه تضاد منفعی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان: در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازنین اخلاقی: در انجام این پژوهش تمامی اصول و موازین اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها: داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی: این پژوهش حامی مالی نداشته است.

منابع

- Ajana, B., Tsilimpounidi, M., & Mavrommatis, G. (2024). Unsettling humanitarianism: Refugee camps & visual politics. Athens: Panteion University Press.
- Amnesty International. (2021). Forced back to danger: Asylum-seekers returned from Europe to Afghanistan. Amnesty International. <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2021/07/europe-afghanistan-european-countries-must-heed-afghan-call-to-halt-returns/>
- Austin, J. L. (1975). How to do things with words. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198245537.001.0001>
- Asderaki, F., & Markozani, E. (2021). The securitization of migration and the 2015 refugee crisis: From words to actions. In A. Tziampiris & F. Asderaki (Eds.), The new Eastern Mediterranean transformed (pp. 179–198). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-70554-1_9
- Balzacq, T. (2011a). A theory of securitization: Origins, core assumptions and variants. In T. Balzacq (Ed.), Securitization theory: How security problems emerge and dissolve (pp. 1–30). New York: Routledge.
- Bello, V. (2022). The spiralling of the securitisation of migration in the EU: From the management of a 'crisis' to a governance of human mobility? Journal of Ethnic and Migration Studies, 48(6), 1327–1344. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1851464>
- Bello, V., & Léonard, S. (Eds.). (2023). The spiralling of the securitisation of migration in the European Union. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003366782>
- Benson, R. (2013). Shaping immigration news: A French–American comparison. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139034326>
- Bigo, D. (2002). Security and immigration: Toward a critique of the governmentality of unease. Alternatives: Global, Local, Political, 27(1), 63–92. <https://doi.org/10.1177/03043754020270S105>
- Boswell, C. (2007). Migration control in Europe after 9/11: Explaining the absence of securitization. JCMS: Journal of Common Market Studies, 45(3), 589–610. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2007.00722.x>

Buzan, B., & Hansen, L. (2009). The evolution of international security studies. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511817762>

Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). Security: A new framework for analysis. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.

Chouliaraki, L. (2013). The iron-spectator: Solidarity in the age of post-humanitarianism. Cambridge: Polity Press. <https://doi.org/10.1057/9781137319343>

Chouliaraki, L., & Stolic, T. (2017). Rethinking media responsibility in the refugee 'crisis': A visual typology of European news. *Media, Culture & Society*, 39(8), 1162–1177. <https://doi.org/10.1177/0163443717726163>

Côté, A. (2016). Agents without agency: Assessing the role of the audience in securitization theory. *Security Dialogue*, 47(6), 541–558. <https://doi.org/10.1177/0967010616672150>

European Commission. (11 March 2025). Commission proposes a new Common European System for Returns. European Commission Press Corner. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_724

European Commission – DG HOME. (2022). Legal briefing – Afghanistan returns. Brussels: European Commission.

European Council. (26 April 2021). Joint declaration on migration cooperation between the European Union & the Islamic Republic of Afghanistan. <https://www.statewatch.org/media/1801/eu-council-joint-declaration-afghanistan-5223-21-add1.pdf>

Europol. (2023). Europol annual report 2023. The Hague: Europol.

Fairclough, N. (1992). Discourse & social change. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, N., & Wodak, R. (1997). Critical discourse analysis. In T. van Dijk (Ed.), *Discourse as social interaction* (pp. 258–284). London: SAGE.

Frontex. (2022). Annual risk analysis 2022/2023. European Border and Coast Guard Agency. https://www.frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/ARA_2022_Public_Web.pdf

Frontex. (2023). Budget 2023. Warsaw: European Border and Coast Guard Agency. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023B0228\(10\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023B0228(10))

Frontex. (2025). Annual risk analysis 2025/2026. European Border and Coast Guard Agency. <https://prd.frontex.europa.eu/document/annual-risk-analysis-for-2025-2026/>

Greussing, E., & Boomgaarden, H. G. (2017). Shifting the refugee narrative? An automated frame analysis of Europe's 2015 refugee crisis. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(11), 1749–1774. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1282813>

Hajer, M. A. (1995). Introduction. In *The politics of environmental discourse: Ecological modernization and the policy process*. Oxford: Oxford University Press.

<https://doi.org/10.1093/019829333X.003.0001>

Hall, S. (1997). The spectacle of the 'Other'. In S. Hall (Ed.), *Representation: Cultural representations & signifying practices* (pp. 223–290). London: SAGE & The Open University.

Human Rights Watch. (2025). *World Report 2025: Afghanistan*. <https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/Afghanistan>

Johansson, Y. (18 August 2021). Statement by Commissioner Johansson on the situation in Afghanistan at the extraordinary meeting of Home Affairs Ministers. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/statement_21_4286/STATEMENT_21_4286_EN.pdf

Léonard, S., & Kaunert, C. (2022). The securitisation of migration in the European Union: Frontex and its evolving security practices. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(6), 1417–1429. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1851469>

Machin, D., & Mayr, A. (2012). *How to do critical discourse analysis: A multimodal introduction*. London: SAGE.

McDonald, M. (2008). Securitization and the construction of security. *European Journal of International Relations*, 14(4), 563–587. <https://doi.org/10.1177/1354066108097553>

McSweeney, B. (1996). Identity and security: Buzan and the Copenhagen School. *Review of International Studies*, 22(1), 81–93. <https://doi.org/10.1017/S0260210500118467>

O'Carroll, L. (31 May 2023). EU accused of 'staggering neglect' after just 271 Afghans resettled across bloc. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2023/may/31/eu-accused-of-staggering-neglect-after-just-271-afghans-resettled-across-bloc>

Stroud, N. J. (2011). Framing & public opinion. *Journal of Communication*, 61(3), 45–58. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2011.01557.x>

Tondo, L. (27 January 2022). Poland has started building a wall along its frontier with Belarus aimed at preventing asylum seekers from entering the country. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/27/poland-starts-building-wall-through-protected-forest-at-belarus-border>

Ucar, T. (2025). Securitization, humanitarianism, and the religious dimension of European migration policy. *Religions*, 16(9), 1190. <https://doi.org/10.3390/rel16091190>

Vasilopoulou, S., Halikiopoulou, D., & Exadaktylos, T. (2019). Securitisation of migration in Greece: Threat framing & the far-right. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(3), 422–439.

Wæver, O. (1995). Securitization & desecuritization. In R. D. Lipschutz (Ed.), *On security* (pp. 46–86). New York: Columbia University Press.

Wodak, R. (1996). *Disorders of discourse*. London: Longman.

Wodak, R. (2015). *The politics of fear: What right-wing populist discourses mean*. London: SAGE Publications.

Huwaitdin, M. B. (2024). Hedging in the Middle East: Saudi Arabia's approach. *Middle East Policy*, 31(1), 78–95.

Lima, J. A. (2023). Saudi Arabia's foreign policy under MBS: Decision unit change and its impacts towards Yemen and Syria. *Contexto Internacional*, 45(2). <https://doi.org/10.1590/s0102-8529.20234502e20220004>

Mansour, S., & Ahmed, Y. (2024). Saudi strategic hedging between regional security initiatives and the prospects of peace with Iran. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/25765949.2024.2411105>

Rakipoglu, M. (2023). *Hedging strategy in foreign policy: Saudi Arabia's relations with the US, China, and Russia after the Cold War*. NEU Press.

Richter, T. (2020). New petro-aggression in the Middle East: Saudi Arabia in the spotlight. *Global Policy*, 11(1), 93–101. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12780>

Сурков, H. (2022). Strategic alternatives for Saudi foreign policy: Comparative analysis of Riyadh's relations with Washington, Beijing and Moscow. <https://doi.org/10.17994/IT.2022.20.3.70.2> (IN RUSSIAN)